

DELO V VRTCU V PRIMERU SPOLNIH ZLORAB OTROK / Teja Šuštar, dipl. vzgojiteljica / Vrtec Litija

V članku predstavim definicije znanih avtorjev o spolni zlorabi otroka. Pomembno je, da vzgojitelj opazi znake, ki kažejo na to, da je bil otrok zlorabljen. Znaki se lahko kažejo na otrokovi vedenjski ali fizični ravni. V članku opišem, kakšne so naloge vzgojitelja, če v oddelku opazi otroka, ki je bil spolno zlorabljen. Vzgojitelj lahko v vrtcu marsikaj naredi na področju preventive. S preventivnimi dejavnostmi, ki bi potekle v okviru obravnavane tematike, bi lahko pomagal pri preprečitvi spolne zlorabe ali pa bi pripomogel k razkritju spolne zlorabe otroka.

UVOD

Spolna zloraba otrok je tema, ki danes ni več tabu. Vsak dan lahko v različnih medijih zasledimo takšne in drugačne zgodbe, v katerih so otroci žrtve spolnih zlorab. In to tisti otroci, ki obiskujejo naše vrtce in jih vsakodnevno vzamemo v naročje in jim skušamo polepšati vsakdan. Kot vzgojiteljica se zavedam tega problema, zato sem se tudi odločila za raziskovanje problematike spolne zlorabe otrok.

Ali bi spolno zlorabo otroka sploh prepoznala in kako bi pravilno ukrepala? Sem dovolj strokovno usposobljena, da pomagam otroku in razkrijem spolno zlorabo? Kaj lahko naredim pri predšolskih otrocih na področju preventive? To je le nekaj vprašanj, na katera skušam odgovoriti v nadaljevanju.

DEFINICIJE: SPOLNA ZLORABA OTROKA

Obstaja več definicij, kaj je spolna zloraba otroka. V nadaljevanju predstavljam definicije nekaterih avtorjev, ki po mojem mnenju najbolj opišejo to dejanje.

Po mnenju Aničič (2002, 150) »o spolni zlorabi otroka govorimo takrat, ko odrasel uporabi dečka ali deklico za zadovoljevanje svojih potreb«.

Bašič pravi (1997, 142) z »izrazom spolna zloraba otrok na splošno označujemo udeležbo nepreskrbljenih otrok in mladostnikov v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih, pri katerih je otrok ali mladoletnik zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega in pri kateri nima možnosti, da bi izbiral, ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne, zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo«.

Po mnenju Končnik Goršič (1995, 174) »govorimo o spolni zlorabi, ko odrasel za zadovoljevanje svojih seksualnih potreb izrabi otroka, ki ni ne čustveno in ne umsko toliko zrel, da bi to dejanje razumel in se mu zoperstavil. Spolna zloraba ni pojav, ki bi se rodil v današnjem času, to je pojav, ki je star tisočletje in ki se je pojavil in se še pojavlja v vseh civilizacijah.«

ZNAKI SPOLNE ZLORABE PRI PREDŠOLSKEM OTROKU

Glede na to, da so otroci v vrtcu od 6 do 9 ur, je za nas vzgojitelje zelo pomembno, da pri otroku prepoznamo znake, ki bi lahko kazali na spolno zlorabo. Pomembno je, da opazujemo otroka v različnih situacijah: med prosto igro, med igro z vrstniki, kjer bi lahko pokazali znake seksualnega vedenja. Zelo pomembno je tudi opazovanje vedenja otroka in starša ob prihodu in odhodu iz vrtca. Znake spolne zlorabe lahko razberemo tudi iz otrokovih risb.

Glede na obliko spolne zlorabe ločimo različne znake, s pomočjo katerih prepoznamo spolno nasilje. Znaki pri otroku, ki so ga silili gledati pornografijo, niso enaki kot znaki pri otroku, ki je bil fizično zlorabljen (spolni odnos). Poleg tega fizični znaki spolne zlorabe velikokrat izginejo že po nekaj dneh (Kocman 1995, 27).

Znake spolne zlorabe delimo na vedenjske in fizične (spremembe na otrokovem telesu).

Med fizične znake uvrščamo (Kocman 1995, 27; Geršovnik 1998, 24): motnje v prehranjevalnih navadah, bolečine v trebuhu, razna glivična obolenja, bolečine pri uriniranju, drgnjenje in srbenje spolnih organov, sledi ugrizov,

rane, težave z iztrebljanjem, nepojasnjene krvavitve iz spolnih organov, znaki spolnih bolezni.

Med vedenjske znake pa sodijo (Kocman 1995, 27; Zlokovič in Dečman Drobnjič 2007, 157; Končnik Goršič 1995, 176): pogosto risanje spolnih organov in spolnih prizorov, znaki čustvene prizadetosti, težave s spanjem, agresivnost, nesposobnost zaupanja, skrivnostnost, strah biti sam z določenim članom družine, hujša potrnost, neustrezno vedenje do sovrstnikov, laganje, miselna odsotnost, pretirano spanje.

KAJ STORITI V PRIMERU SPOLNE ZLORABE PREDŠOLSKEGA OTROKA?

Če pri otroku opazimo znake spolnega nasilja, se z njim poskušamo o tem pogovoriti. Zavedati se moramo, da v eni uri ne bomo rešili problema. Otroku je treba dati čas. Če želimo, da se nam bo otrok zaupal, mora pred tem dobiti občutek varnosti, topline, ki ga gradimo celo vrtčevsko leto. Ko otrok spozna, da smo res tista oseba, ki ga ne bo izdala in ga za dejanje obtoževala oziroma v njem zbudila občutka krivde, se nam bo zaupal. V pogovoru ga z vprašanji spodbudimo, da nam pove čim več podatkov o konkretni zadevi, npr. kdo se te je dotikal, kje... Med pogovorom moramo otroku večkrat povedati, da smo njegovi prijatelji in da nam ni vseeno, če je npr. žalosten, potr... Zavedati pa se moramo dejstva, da otroci o teh stvareh ne lažejo.

Ko smo zares prepričani, da je v našem oddelku otrok, ki je bil žrtev spolnega nasilja, moramo po 3. členu 2. odstavka Pravilnika o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (2009) takoj:

- o tem obvestiti svetovalnega delavca VIZ ali v njegovi odsotnosti ravnatelja ali pomočnika ravnatelja;
- sami ali s svetovalnim delavcem VIZ v primeru poškodbe pri fizičnem ali spolnem nasilju ali hudi psihični stiski otroka zaradi nasilja v družini obvestiti pristojni center za socialno delo (v nadaljnjem besedilu: CSD), izven poslovnega časa CSD njegovo interventno službo ali policijo, če menimo, da je to primerno; če so navedene posledice opažene pri polnoletnem udeležencu izobraževanja po javno veljavnih programih, se mu svetuje, naj obišče zdravnika, ter se ga seznaniti z možnostmi ustrezne pomoči in organi, ki mu lahko nudijo ustrezno pomoč;
- sami ali s svetovalnim delavcem narediti zapis dogodka, opažanj, pridobljenih informacij ali pogoja z otrokom.

V primeru, da opazimo pri otroku znake spolnega nasilja, so naloge vzgojitelja naslednje (Erjavšek 2010, 38–41):

- otroka poslušati;
- otroku nuditi čustveno podporo;
- otroku verjeti;
- ne obljubljaniti ničesar, česar ne moremo izpolniti;
- poročati o sumu zlorabe (strokovnemu delavcu, ravnateljici, CSD-ju);
- sodelovati pri preiskavi;
- sodelovati kot priča na sodišču;
- biti otrokov zaupnik (če si ga otrok sam izbere);
- poskrbeti za preventivo na področju spolne vzgoje.

Vrtec pa ima določeno odgovornost tudi do staršev. Predvsem se mora oddaljiti od nekonstruktivnih pogovorov, ki se nanašajo na prijavo. Namesto tega mora starše seznaniti s tem, da je vrtec dolžan podati izjavo in da se morajo starši glede zlorabe obrniti na CSD (Erjavšek 2012, 17).

PREVENTIVA V VRTCU NA PODROČJU SPOLNE ZLORABE

Spolna vzgoja v vrtcu je tako pomembna tema, da bi po mojem mnenju morala biti v letnem delovnem načrtu vsake vzgojiteljice. S preventivnimi

dejavnostmi, ki bi potekale v okviru te teme, bi vzgojiteljica pomagala pri preprečitvi spolne zlorabe in bi pripomogla k razkritju skrite spolne zlorabe otrok.

Cilji, ki jih s pomočjo preventive še lahko dosežemo in jih navaja Frei (1996, po Erjavšek 2010, 47):

- otroku priznati pravico, da sam odloča o svojem telesu;
- otroku posredovati vedenje o ljubezni in spolnosti;
- otroku dovoliti pravico do zaznavanja lastnih čustev, tudi kadar se ta razlikujejo od pojmovanja odraslih;
- otroku razložiti in dopovedati, da obstajajo prijetni in neprijetni dotiki;
- vedno znova poudarjati otrokovo pravico do omejevanja in distanciranja ter do tega, da lahko reče NE;
- otroku dopovedati, da si sme in mora poiskati pomoč, kadar je sam preslaboten;
- otroku vedno znova zatrjevati, kako ni prav nič kriv za to, kar se je zgodilo;
- dati otroku priložnost, da spregovori o skrivnostih, ki ga plašijo;
- otroku znova in znova dopovedovati, da lahko dobi pomoč samo, če spregovori.

Cilji, ki so zapisani v Kurikulumu za vrtce (1999) in se dotikajo spolne vzgoje v predšolskem obdobju in so nam vzgojiteljem v pomoč pri doseganju preventive, so naslednji:

- otrok spoznava sebe, svoje telo, njegove dele in njihovo funkcijo ter spoznava in dojema telesne podobnosti in razlike med ljudmi ter enakovrednost vseh ljudi;
- otrok spoznava, da se živa bitja razmnožujejo, živijo in umrejo;
- otrok odkriva in spoznava, da so med potomci razlike, so pa podobni staršem in med seboj;
- otrok spoznava, kako otrok nastane in se razvija v materi, se rodi in raste;
- otrok pridobiva navade o negi telesa.

ZAKLJUČEK

Zavedati se moramo, da igramo vzgojitelji pomembno vlogo v otrokovem življenju. Vrtec, ki ga otrok obiskuje, naj bi predstavljal pozitivno okolje, v katerem se počuti varnega in sprejetelega. In ravno občutek varnosti naj bi mu nudili mi – vzgojitelji. Šele ko se bo otrok počutil dovolj varnega, se nam bo zaupal in nam razkril svojo žalostno zgodbo.

Ker vemo, da se zlorabe otrok v naši družbi dogajajo, je zelo pomembno, da smo vzgojitelji seznanjeni s to problematiko, da poznamo znake spolne zlorabe in da se na zlorabo tudi pravilno odzovemo. Če opazimo takšne znake, moramo takoj o tem obvestiti strokovnjake (svetovalno delavko ali ravnateljico, ki bo zadevo posredovala ustreznim ustanovam). Zelo veliko pa lahko strokovni delavci storimo tudi na področju preventive.

Literatura

- Aničič Klavdija in Sarđoč Mitja (2002) *Nasilje-nenasilje*. Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol. Ljubljana: i2.
- Bahovec Eva, Bregar-Golobič Ksenija, in Kranjc Simona (1999) *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bašič Katja (1997) *Spolni napad na otroka*. V: Satler Anka (ur.) *Trpinčen otrok*: kako prepoznavati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok. Ljubljana: Meridiana.
- Erjavšek Tanja (2010) *Odkrivanje in ravnanje s spolnimi zlorabami otrok v vrtcu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, diplomsko delo.
- Kocman Helena (1995) *Trpinčen otrok-spolna zloraba*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, diplomsko delo.
- Končnik Goršič Nataša (1997) *Spolna zloraba otrok*-odkrivanje, preprečevanje in možnosti pomoči. Ljubljana: svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.
- Vir 1: Ministrstvo za šolstvo in šport (2009) *Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode*. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=95147>, 14.04.2015.
- Ministrstvo za šolstvo in šport (2009) *Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode*. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=95147> (2. 3. 2015)
- Zlokovič, J. in Dečman Dobrnjič, O. (2007) *Zaprte oči ne vidijo zla; trpinčenje, zanježanje in spolna zloraba otrok – odgovornost družine, družbe in šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.